

Krzysztof Tereszkievicz¹

Politechnika Rzeszowska

Piotr Molenda²

Uniwersytet Rzeszowski

Irena Nowotyńska³

Politechnika Rzeszowska

Kazimierz Pokrywka⁴

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie

Bartosz Bukała⁵

Politechnika Rzeszowska

Kształtowanie ochrony prawnej zwierząt w transporcie przedubojowym

Wstęp

Transport zwierząt rzeźnych jest jednym z najtrudniejszych problemów związanych z ochroną praw zwierząt wykorzystywanych przez człowieka do celów gospodarczych [7, 8, 9]. Pomimo wielokrotnych prób rozwiązania, przewóz zwierząt nadal jest przedmiotem szerokiej debaty publicznej i ostrej krytyki ze strony organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw zwierząt. Stanowi również przedmiot zainteresowania konsumentów produktów pochodzenia zwierzęcego. W Unii Europejskiej dla celów rzeźnych wykorzystuje się rocznie około 2 miliardy ptaków oraz 300 milionów ssaków dodatkowo przez jej terytorium transportowanych jest ponad 100 milionów zwierząt pochodzących z innych państw [9]. Zgodnie ze współczesnymi wymaganiami z zakresu dobrostanu [9, 10, 18,20] i postulatami licznych organizacji społecznych [13], ubój zwierząt rzeźnych powinien być przeprowadzony możliwie najbliżej miejsca chowu bez narażania ich na konieczność długotrwałego transportu. Jednak zasada swobodnego przepływu towarów i usług, gwarantowana w ramach unii gospodarczej, obejmuje również zwierzęta, co powoduje, że głównie ze względów ekonomicznych żywe zwierzęta rzeźne są niejednokrotnie transportowane na znaczne odległości między krajami członkowskimi jak również wwożone z krajów spoza UE i wywożone poza jej obręb [11, 17].

W traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej uznano zwierzęta za istoty zdolne do odczuwania cierpienia i nałożono obowiązek pełnego uwzględniania wymagań w zakresie dobrostanu zwierząt w kształtowaniu polityki gospodarczej państw członkowskich. Zgodnie z tym zaleceniem w UE przygotowano i wdrożono szereg przepisów prawnych dotyczących zasad i warunków transportu zwierząt

¹ dr hab. Inż. K. Tereszkievicz, profesor, Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Informatyki w Zarządzaniu,

² dr inż. P. Molenda, adiunkt, Uniwersytet Rzeszowski Wydział Biologiczno – Rolniczy, Zakład Polityki Regionalnej i Gospodarki Żywnościowej.

³ dr inż. Irena Nowotyńska, adiunkt, Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Informatyki w Zarządzaniu,

⁴ dr inż. Kazimierz Pokrywka, wykładowca, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie, Zakład Towaroznawstwa.

⁵ mgr Bartosz Bukała, asystent, Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Informatyki w Zarządzaniu.

różnych. Należy równocześnie podkreślić, że akty prawne z tego zakresu był wielokrotnie nowelizowane. Głównymi przyczynami wprowadzanych zmian prawa dotyczącego transportu zwierząt było dostosowanie obowiązujących przepisów do najnowszych osiągnięć naukowych z zakresu dobrostanu zwierząt i techniki transportowej [17, 18]. Istotną rolę w doskonaleniu przepisów prawnych, regulujących ochronę zwierząt gospodarskich odgrywają również czynniki kulturowe i etyczne [20]. W przestrzeni publicznej można zauważyć rosnącą aktywność organizacji społecznych, działający na rzecz ochrony zwierząt, i prowadzących monitoring obszarów, w których prawa zwierząt są szczególnie zagrożone. Obecnie opinia społeczna wyraża zaniepokojenie niehumanitarnym traktowaniem zwierząt, a szczególnie sposobem ich transportu i uboju [13]. Przepisy regulujące postępowanie ze zwierzętami rzeźnymi podczas transportu obok zagwarantowania w możliwie najszerszym zakresie ochrony praw zwierząt powinny również zapewniać konkurencyjności i opłacalności produktów mięsnych wytwarzanych w krajach członkowskich [18, 20].

Od stycznia 2007 roku w Unii Europejskiej obowiązują nowe przepisy prawne transportu zwierząt. Powyższe uregulowania zawarte są w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 24 grudnia 2004 roku [14]. Obecnie w UE toczy się dyskusja, czy przyjęte rozporządzenie jest aktualne i w wystarczającym stopniu gwarantuje ochronę dobrostanu zwierząt podczas transportu oraz czy jest zgodne z aktualnym stanem wiedzy naukowej z zakresu transportu zwierząt i uwzględnia jego skutki gospodarcze i społeczno – ekonomiczne.

Celem artykułu jest omówienie uregulowań prawnych obowiązujących w transporcie zwierząt rzeźnych w Polsce i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem zmian zmierzających do dalszej poprawy dobrostanu zwierząt podczas transportu przedubojowego.

Geneza i ewolucja przepisów prawa ochrony zwierząt podczas transportu w UE

Bazą prawną do obowiązujących aktualnie aktów prawnych dotyczących dobrostanu zwierząt podczas transportu jest Europejska Konwencja o ochronie zwierząt podczas transportu międzynarodowego nr 065, przyjęta przez Radę Europy 13 grudnia 1968 roku. Konwencja zawiera zobowiązania sygnatariuszy do podjęcia działań zmierzających do ograniczenia cierpienia zwierząt w transporcie międzynarodowym. Od 1977 roku Unia Europejska posiada wewnętrzne przepisy regulujące kwestie dobrostanu zwierząt podczas transportu. Zostały one zawarte w Dyrektywie Rady 77/489/EWG [1]. Przyjęte unormowania miały na celu przede wszystkim ograniczenie bądź eliminację barier technicznych w handlu zwierzętami oraz usprawnienie organizacji sektora produkcji i przetwórstwa surowców pochodzenia zwierzęcego, przy zapewnieniu właściwego poziomu ochrony praw zwierząt. W kolejnych latach przepisy regulujące postępowanie ze zwierzętami gospodarskim podczas transportu zostały rozbudowane i uszczegółowione. Do najważniejszych aktów prawnych związanych z zapewnieniem dobrostanu zwierząt w transporcie, które w wprowadzono w krajach UE należą; dyrektywy UE 90/425EWG [2] i 91/496/EWG [3]. Kolejne to

dyrektywa 91/628/EWG z listopada 1991 [4] znowelizowana w 1995 roku dyrektywą 95/29/WE [5], zawierająca warunki transportu zwierząt gospodarskich z uwzględnieniem czasu transportu, wymaganych okresów wypoczynku, gęstości załadunku. Dyrektywa regulowała również wymagania techniczne dla środków transportu, wymagania dla przewoźników i obowiązki związane z dokumentacją i planami przewozowymi. Po raz ostatni prawodawstwo UE zostało uaktualnione, przyjętym w dniu 22 grudnia 2004 rozporządzeniem Rady WE nr 1/2005 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 [14]. W porównaniu do wcześniejszych regulacji, nowe rozporządzenie w sposób kompleksowy określa przepisy dotyczące transportu zwierząt, zwłaszcza gospodarskich. W przyjętych rozwiązaniach w szerokim zakresie uwzględniono oczekiwania oraz postulaty opinii społecznej i obrońców praw zwierząt. Podczas prac legislacyjnych wykorzystano również wyniki badań naukowych zawartych w opinii opracowanej przez Komitet Naukowy ds. Zdrowia i Dobrostanu Zwierząt i przyjętej 11 marca 2002 roku przez Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności [18]. Kraje członkowskie Unii Europejskiej są zobowiązane do nowelizacji przepisów krajowych w zakresie, które reguluje rozporządzenie, jak również do przygotowywania rocznych sprawozdań z wyników kontroli.

W Polsce tradycje regulacji prawnych dotyczących ochrony zwierząt sięgają lat dwudziestych XX wieku. W roku 1928 ukazało się Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca o ochronie zwierząt [15]. Akt ten składał się zaledwie z kilku rozdziałów, które jednak w nowatorski sposób regulowały podstawowe kwestie dotyczące postępowania ze zwierzętami. Rozporządzenie wprowadziło przede wszystkim zakaz znęcania się nad zwierzętami. Przez znęcanie rozumiano również przewożenie, przenoszenie lub przepędzanie zwierząt w sposób, w pozycji lub w warunkach, powodujących zbędne cierpienia fizyczne. Rozporządzenie było podstawową normą prawną w Polsce na podstawie której wprowadzono szereg przepisów branżowych, regulujących zasady transportu zwierząt również w okresie powojennym. Niezmiernie ważnym wydarzeniem dla ochrony zwierząt w Polsce było przyjęcie przez Sejm w dniu 21 sierpnia 1997 roku ustawy o ochronie zwierząt [21]. Ustawa szczegółowo określa zasady postępowania ze zwierzętami, zobowiązuje do humanitarnego ich traktowania, zapewnienia właściwej opieki i ochrony.

Kwestie transportu zwierząt zostały opisane w rozdziale siódmym ustawy. Zgodnie z przyjętymi przepisami transport zwierząt winien odbywać się środkami właściwie przystosowanymi i powinien być przeprowadzony w odpowiednich warunkach, a w szczególności:

- zwierzęta muszą być prawidłowo ułożone, a używane uwięzi nie mogą im ograniczać leżenia i wstawania w czasie transportu,
- podłogi pojazdów używanych do transportu powinny mieć odpowiednią nawierzchnię, zapewniającą przyczepność kończyn oraz umożliwiającą utrzymanie higieny,

- środki transportu zwierząt powinny spełniać warunki utrzymania odpowiedniej temperatury, wentylacji, przestrzeni oraz naturalnej pozycji,
- w trakcie dłuższego transportu zwierzęta muszą mieć zapewnioną odpowiednio często wodę i karmę oraz odpoczynek,
- zwierzętom chorym lub rannym zapewnia się niezwłocznie pomoc weterynaryjną,
- zwierzęta wwożone do kraju oraz wywożone za granicę muszą być wiezione najkrótszą drogą i bez zbędnych postojów, a ich odprawa graniczna odbywa się poza kolejnością.

Aktem wykonawczym do ustawy w zakresie transportu zwierząt było rozporządzenie ministra transportu i gospodarki morskiej z dnia 30.06.1998 roku w sprawie szczegółowych zasad i warunków transportu zwierząt [16]. Rozporządzenie szczegółowo określało wymagania dotyczące środków transportu, maksymalnego czasu transportu, jak również sposoby postępowania ze zwierzętami chorymi lub padłymi w czasie transportu. Przeprowadzona w 2006 oraz 2011 roku nowelizacja ustawy o ochronie zwierząt [21], całkowicie zmieniła treść Rozdziału 7, zawierającego dotychczas przepisy regulujące transport zwierząt. Ostatnio przyjęta nowelizacja dostosowała zapisy ustawy do prawodawstwa UE. W nowym brzmieniu art.24 ustawy o ochronie zwierząt mówi: „zasady postępowania w zakresie transportu zwierząt kręgowych są określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniającym dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 (Dz. Urz. UE L 3 z 5.01.2005, zwanym dalej „rozporządzeniem nr 1/2005” [14].

W listopadzie 2011 roku Komisja Europejska opublikowała sprawozdanie dla Parlamentu Europejskiego i Rady Europy w sprawie wpływu rozporządzenia Rady WE nr 1/2005 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu [17]. Z analizy raportu wynika, że wdrożenie nowych przepisów przyczyniło się do poprawy poziomu dobrostanu zwierząt podczas transportu. Równocześnie w raporcie podkreślono, że niektóre części rozporządzenia nie są zgodne z najnowszą wiedzą naukową z zakresu dobrostanu zwierząt i wymagają zmian. Zwrócono również uwagę, na różnice w stosowaniu i interpretacji obowiązujących przepisów w poszczególnych krajach członkowskich. Z kolei 15 lutego 2012 roku Komisja Europejska opublikowała komunikat w sprawie strategii Unii Europejskiej w zakresie ochrony i dobrostanu zwierząt na lata 2012-2015 [12]. Niniejszy komunikat opiera się na doświadczeniu zdobytym w ramach planu działania na lata 2006-2010 i zawiera propozycje działań UE w przedmiotowym obszarze na najbliższe cztery lata, uwzględniające postęp naukowy i technologiczny zorientowany na godzenie dobrostanu zwierząt z realiami gospodarczymi przy wdrażaniu obowiązujących przepisów prawnych. Według przewidywanego planu działań w roku 2012 zostaną przyjęte nowe przepisy wykonawcze UE lub wytyczne w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu.

Streszczenie

W traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej uznano zwierzęta za istoty zdolne do odczuwania cierpienia i nałożono obowiązek ich ochrony prawnej we wszystkich etapach cyklu produkcyjnego. Zgodnie z tą zasadą w UE przygotowano i wdrożono szereg przepisów prawnych dotyczących zasad i warunków transportu zwierząt gospodarskich. W artykule przedstawiono najważniejsze uregulowania prawne obowiązujące w transporcie zwierząt rzeźnych w Polsce i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem zmian zmierzających do dalszej poprawy dobrostanu zwierząt podczas transportu przedubojowego.

The development of legal protection of animals in pre-slaughter transport**Abstract**

In the Treaty on European Union animals have been recognized as beings capable of suffering, and the requirement of legal protection of animals during all the stages of the production cycle has been imposed. According to this principle, a number of legal regulations concerning the rules and conditions of the transport of animals have been drafted and implemented. The following article presents the most significant legal regulations concerning the transport of slaughter animals in effect in Poland and the European Union, with particular consideration of the changes leading to further improvement of the animals' well-being during pre-slaughter transport.

Literatura

- [1]. Dyrektywa Rady 77/489/EWG z dnia 18 lipca 1977 r. w sprawie ochrony zwierząt w trakcie transportu międzynarodowego, Dz.U. L 200 z 8.8.1977.
- [2]. Dyrektywa Rady 90/425/EWG z dnia 26 czerwca 1990 dotycząca kontroli weterynaryjnych i zootechnicznych mających zastosowanie w handlu wewnątrzspółnotowym niektórymi żywymi zwierzętami i produktami w perspektywie urzeczywistnienia wewnętrznego rynku Dz.U. L 224 z 18.8.1990.
- [3]. Dyrektywa Rady 91/496/EWG z dnia 15 lipca 1991 r. ustanawiająca zasady regulujące organizację kontroli weterynaryjnej zwierząt wprowadzanych do Wspólnoty z państw trzecich oraz zmieniająca dyrektywy 89/662/EWG, 90/425/EWG i 90/675/EWG Dz.U. L 268 z 24.9.1991.
- [4]. Dyrektywa Rady 91/628/EWG z dnia 19 listopada 1991r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i zmieniająca dyrektywy 90/425/EWG oraz 91/496/EWG, Dz.U. L 340 z 11.12.1991.
- [5]. Dyrektywa Rady 95/29/WE z dnia 29 czerwca 1995 roku zmieniająca dyrektywę 91/628/EWG w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu.
- [6]. Europejska konwencja o ochronie zwierząt w czasie transportu międzynarodowego, przyjęta w Paryżu w dniu 13 grudnia 1968 roku (ETS No. 065).

- [7]. Fabirkiewicz A.: Transport zwierząt, wymagania prawne i rozwiązania techniczne, „Wieś Jutra” nr 9/2003.
- [8]. Górski K.: Transport zwierząt gospodarskich, a ich dobrostan, „Przegląd Hodowlany” nr 2/2000.
- [9]. Hartung J.: Animal welfare aspects of transporting animals, ISAH 2005 - Warsaw, vol 1. 130-135.
- [10]. Jezierski T.: Współczesne technologie produkcji zwierząt a dobrostan i zdrowie zwierząt, „Wieś Jutra” nr 1/2010.
- [11]. Kołacz R.: Minimalne wymagania w zakresie transportu świń, „Trzoda Chlewna” nr 10/2010.
- [12]. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie strategii Unii Europejskiej w zakresie ochrony i dobrostanu zwierząt na lata 2012-2015. opublikowano na stronie:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0006:FIN:PL:PDF>
- [13]. Malak–Rawlikowska A., Gębska M.: Postrzeganie dobrostanu zwierząt przez uczestników łańcucha żywnościowego w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce, Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, T. 97, z. 4, 135-148, 2010.
- [14]. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97, Dz.U. L3 z 5.1.2005.
- [15]. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie zwierząt (1). J.t.: Dz.U. z 1932 r. nr 42, poz. 417; zm. Dz. U. z 1971 r. nr 12, poz.115.
- [16]. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków transportu zwierząt. Dz. U. 1998 r. Nr 86 poz. 552.
- [17]. Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wpływu rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu, Bruksela10.11.2011. opublikowane na stronie: http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/transport/docs/10112011_report_pl.pdf
- [18]. Scientific Opinion Concerning the Welfare of Animals during Transport. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), „EFSA Journal”; 9(1)/2011.
- [19]. Światowa Deklaracja Praw Zwierząt z 21września 1977. Przedrukowana w E. Osmańczyk [red.], Encyklopedia ONZ i Stosunków Międzynarodowych, wyd. 2, Warszawa, 1986.
- [20]. Tereszkiwicz K., Molenda P., Pokrywka K.: Aktualne problemy w transporcie tuczników, „Logistyka” nr 3/2011.
- [21]. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. Tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 106, poz. 1002 z późn. zm.